

۱۵۸ ۹۱۱

دین مانی

و

فلسفه سُهروردی

(مناسیسه و تطبیق)

نویسندگان:

ابوالفضل شیرخانی، لیلا شیرخانی

زمستان ۱۳۹۶

سرشناسه	: شیرخانی، ابوالفضل، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: دین مانی و فلسفه سهروردی (مقایسه و تطبیق) / نویسندگان ابوالفضل شیرخانی، لیلا شیرخانی.
مشخصات نشر	: تهران : مسیر دانشگاه، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۹ ص: ۱۴×۲۱ م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۰-۴۹-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۰۷.
موضوع	: مانی، ۲۷۶-۹۲۱۶ م. - نقد و تفسیر
ر.ضوع	: سهروردی، یحیی بن حبش، ۹۵۴۹-۵۸۷ق. - نقد و تفسیر
م.ع	: مانویت
ر.ضوع	: Manichaelsm
م.ضوع	: اشراق (فلسفه)
ر.ضوع	: Ishraqiyah
شناسه زده	: شیرخانی، لیلا، ۱۳۶۴-
زده بندی کتبی	: ۱۳۹۵/۹۵۹ش / BT۱۴۱۰
زده بندی دیویتی	: ۹۵۹۳۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۰۸۰۹۶

نام کتاب: دین مانی و فلسفه سهروردی (مقایسه و تطبیق)

نویسندگان: ابوالفضل شیرخانی، لیلا شیرخانی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۰-۴۹-۸

قیمت: ۳۵۰۰۰۰ ریال

(کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است)

مرکز نشر و بخش: میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان روانمهر شرقی، پلاک ۸۹، واحد ۱

تلفن: ۱۷-۶۶۹۷۴۳۱۶ - ۰۹۱۲۵۰۹۹۲۴۸

آدرس اینترنتی: www.mdnashr.ir * M.dpub@yahoo.com

فهرست

۵.....	مقدمه
	گفتار اول: مانی و مانویان
۱۱.....	زندگی نامه
۱۵.....	پیش زمینه های اعتقادی مانی
	آموخته های مانی
۳۱.....	دو بن و سه دوره
۳۴.....	قلمرو نور
۳۵.....	بهشت روشنی
۳۸.....	قلمرو ظلمت
	خلقت از نگاه مانی:
۴۳.....	آفرینش اول: (اسارت هرمزدبغ)
۴۶.....	آفرینش دوم: (رهایی هرمزدبغ و آفرینش کیهان)
۵۰.....	آفرینش سوم: (آفرینش انسان و رهایی وی)
۵۴.....	انسان، اسارت نور در کالبد ماده (تاریکی)
۵۹.....	ایزدان اسطوره آفرینش و خویشکاری آنان
	عقاید مانی و مانویان:
۶۳.....	نجات و رستگاری فردی
۶۵.....	سرنوشت روان پس از مرگ
۶۹.....	پایان جهان
۷۲.....	اخلاقیات

جوامع مانوی.....	۷۵
نجوم.....	۷۷
گفتار دوم: شهاب الدین سهروردی	
زندگی نامه.....	۸۳
زهد به آگاهی سهروردی از حکمت خسروانی.....	۸۷
شناخت فرشتگان.....	۹۷
خورشید.....	۱۰۹
من ازلی.....	۱۱۷
طبیعت نور در اشراق.....	۱۲۷
مبانی اشراق.....	۱۲۹
بحث بسیط در فلسفه.....	۱۳۷
ازلی و سرمدی در آموزه های فلسفی.....	۱۳۹
اثبات حدوث ذاتی ممکنات.....	۱۴۱
ماده اولیه جهان در آموزه های فلسفی.....	۱۴۳
نظام عددی در آموزه های فلسفی فیثاغورثیان.....	۱۴۹
ترتیب آفرینش از دیدگاه سهروردی.....	۱۵۳
نفس و بدن در آموزه های فلسفی و دیدگاه شیخ اشراق.....	۱۵۹
روح و رستاخیز در آموزه های فلسفی - دینی و دیدگاه سهروردی.....	۱۶۳
تحلیل معنای خیر و شر در آموزه های حکمای اسلامی.....	۱۷۳
عدم منافات شرور موجود در عالم ماده با عنایات الهی.....	۱۷۷
حکمت مانوی، حکمت اشراقی.....	۱۹۱
منابع.....	۲۰۵

مقدمه

در دوران باستان سه کیش از سوی ایرانیان به جهانیان معرفی شد: نخست؛ میترائیسم، گرچه پرستش مهر به دوران پیش از زرتشت باز می‌گردد اما در دوره اشکانی به سبب جنگ‌های پیایی با رومیان بود که این دین به قلمرو امپراتوری روم راه یافت و تا پیش از به رسمیت شناخته شدن مسیحیت توسط کنستانتین دین غالب رومیان بود، دودیگر؛ کیش مزداپرستی، توسط زرتشت در حدود دوره اول پیش از میلاد ظهور پیدا کرد و در دوره ساسانی به‌عنوان دین رسمی شاهنشاهی انتخاب گردید، سدیگر؛ آیین مانوی، توسط مانی در اوایل شاهنشاهی ساسانی ارائه گشت.

مانویان در کنار مزدکیان دو جنبش بود که تا حدودی شاهنشاهی ساسانی و هویت آنرا دچار مشکل ساختند. یکی به شکل دین و دیگری جنبشی بود اجتماعی، گرچه این دو جنبش به سده‌ها سرکوب شدند، اما از بین نرفت، دین مانوی تا سده‌هایی پس از ظهور اسلام به حیات خود ادامه داد و می‌توان تأثیرات آن را در تصوف و عرفان اسلامی شاهد باشیم، بسیاری از جنبش‌های و حرکت‌های اسقتلال طلبانه که در سده‌های نخست هجری و در مقابل حکومت اموی و عباسی توسط ایرانیان سکال گشت، ریشه در جنبش مزدکیان داشت.

مانی و پیروان او از ابتدای اعلام موجودیت جهت تبلیغ دین خود، کتابت ماهیت دین مانوی پرداختند و آثاری را از خود بر جای گذاشته‌اند و به استناد همین منابع و نیز سایر متون که در تضاد اندیشه‌های مانوی است، می‌توان شناخت نسبی از این دین بدست آورد، بیشتر متون جامعه مانوی

است در ترفان (ترکستان چین) یافت شده است و پس از ترجمه این متون دربرجه دیگری به سوی ایران شناسان گشوده شد، با این وجود، جهت آگاهی از باورهای ایشان می توان به نقل قول های مورخین پس از او با کمی احتیاط استناد کرد.

از آنجا که آموزه های مانی آمیخته ای از سه دین؛ زشت، بودا و مسیحیت به ما است، می توان اظهار داشت که کیش مانوی صرفاً متعلق به یک جغرافیای خاص منطقه ای نبوده است و هر جا که دین او توسط مبلغین و پیروانش جهت نشر ارائه می شد، باورهای مردمان بومی را مد نظر داشتند تا پذیرش آن آسان تر گردد، از جهت تطبیق با آیین پیشین آنها، رنگ و بوی بومی به آن می دادند. هرچند همین امر باعث پیچیدگی در شناخت آموزه های مانی می شود، اما اصولاً دیدی که مانی خود به آن معتقد بود، صرفاً به جامعه مانوی تعلق داشت.

در نگارش این کتاب سعی شده است، تمامی باورها و اعتقادات مانویان ذکر گردد، زیرا هر آنچه ما درباره جامعه مانویان می دانیم یا نقل قول مورخین است و یا ترجمه متونی است که از ترفان بدست آمده است، از آنجا که این دین امروزه پیروی ندارد، نمی توان بررسی میدانی بر این پایه انجام داد.

لذا هدف نویسندگان در این کتاب معرفی باور و آموزه های مانی است، سپس تا جایی که امکان دارد از نگاه فلسفی بررسی گردد، نظریاتی که در این کتاب مطرح خواهد شد که تا پیش از این مسکوت باقی مانده بود، زیرا بسیاری از حکما و اندیشمندان آنچه را که به عنوان حکمت خسروانی معرفی شده است، صرفاً انتقال اندیشه های زرتشتی به حکمت اشراق می دانند، گرچه در این گفته شک و شبهه های نیست اما باید جوانب دیگر در این باب را هم در نظر باید داشت، این امر می تواند راهگشای خوبی در زمینه های مطالعات

مانوی باشد و امید است نقاط تاریک اندیشه های مانای به سبب تجزیه و تحلیل انجام گرفته در این کتاب روشن گردد که می تواند بیانگر بسیاری از مسائل زندگی جوامع مانوی باشد.

متون مانوی که در ترفان بدست آمده است مبنای دینی داشته که بیانگر آیین و فرائض مانویان است، بیشتر این متون به زبانهای پارتی و فارسی میانه نوشته شده اند، جدا از مسائل ادبی و شعر گونه متون مانوی، این دست نویسرها بیانگر فلسفه و دیدگاه مانای از این دنیا و مسائل پیرامونی آن است. تفکرات فلسفی در پایان قرن سوم هجری بتدریج در جهان اسلام بویژه ایران رشد و گسترش یافت. در آغاز مکتب مشاء بوسیله فارابی و ابن سینا نظامی استوار یافت و به مرحله پختگی رسید، اندیشه های فلسفی با تمام فراز و فرودهای خود زمینه را برای ظهور فلسفه اشراق توسط شیخ اشراق (سهروردی) در قرن هشتم را فراهم آورد.

فلسفه اشراقی چراغ فروزانی بود که حوزه اندیشه اسلامی درخشید و حکمت اسلامی را با نور خود برافروخت و به سوی اشراق و شهود جهت داد، ادامه این اندیشه در قرن یازدهم با فلسفه ژرف فیلسوف بزرگ صدرالمتألهین شیرازی (ملاصدرا) حکمت متعالیه بوجود آمد.

اما آنچه که شیخ اشراق بنیاد نهاد، تفکری نوین بود که همچنان استوار ماند و از نگاه محتوایی و نیز روش و ادبیات، بر حوزه های فلسفی و عرفانی و حتی سیاسی تأثیر عظیمی گذاشت، بسیاری از صاحبان فکر، تحت تأثیر و سیطره این تفکرات بوده اند تا بدانجا که پس از سهروردی کمتر فیلسوفی پیدا شد که اشراقی نباشد و یا تأملی به فلسفه اشراق نداشته باشد.

حکمت نوریه سهروردی یکی از ره آوردهای منحصر به فرد و اعجاب برانگیز نبوغ انسان است که در ادامه سنت فلسفه ایرانی بود، اندیشه و تفکرات

فلسفی دینی پیش از اسلام همه چیز مبتنی بر نور بود، وجود و معرفت وجود، چه از لحاظ هستی شناسی و معرفت شناسی هم نور بود، نوری ذاتی که از حقیقت و ذات خود او برمی آمد و نوری که بر دیگری حتی بر هیأت و برآخ ظلمانی جسمانی نیز افاضه نوعی نور می کرد.

این کتاب در دو گفتار تنظیم شده است: در گفتار نخست؛ درباره زندگی مانی و پیش زمینه های فکری او درباره دین مانوی پرداخته شده که بیانگر عقاید و آرمان های او برای پیروانش می باشد و در گفتار دوم؛ موضوع و هدف اصلی نگارش این کتاب بوده است، با توجه به باورها و آموزه های مانی، به نفوذ عقاید و اندیشه های او در میان فیلسوفان دوره اسلامی پرداخته می شود، بویژه در حکمت زریه شهاب الدین سهرودی که در فلسفه خود آن را اشراق می خواند، تفکرات فلسفی او با اندیشه های مانی بررسی خواهد شد و در پایان مقایسه ای بین حکمت مانی و حکمت اشراق انجام می پذیرد که امید است مورد توجه خوانندگان عزیز قرار گیرد.